

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики

Факультет №6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни **«Військова адміністрація»** обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність

**за темою № 1 Предмет, система та нормативні джерела дисципліни
«Військова адміністрація».**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 21 грудня 2023 р. № 11

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 20 грудня 2023 р. № 12

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 21 грудня 2023 р. № 11

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти
Протокол від 14 грудня 2023 року № 13

Розробники:

Старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїсти,
кандидат юридичних наук Пінчук Юлія Костянтинівна.

Рецензенти:

1. Заступник начальника відділення поліції № 3 Харківського районного управління поліції № 1 ГУНП в Харківській області, д.ю.н., с.н.с. Прокопенко О.Ю.
2. Доцент кафедри адміністративного права та процесу Факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доц. Казанчук І.Д.

План лекції

1. Право військової сфери та його особливості.
2. Предмет, система курсу військової адміністрації.
3. Поняття організаційної діяльності Збройних Сил України.
4. Законодавство з військової сфери та його класифікація.

Рекомендована література:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 108. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 9. – Ст. 106. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1932-12#Text>
4. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 15.03.1998 р. № 183/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України: постанова Верховної Ради України від 11.10.1991 р. № 1659-XII // Відомості Верховної Ради України – 1991. – № 51. – Ст. 729. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text>
6. Про єдиний державний реєстр нормативних актів: указ Президента України від 27.06.1996 р. № 468/96 // Уряд. кур'єр від 04.07.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/96#Text>
7. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97 // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 24. – Ст. 11. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>
8. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 2. – Ст. 5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1777-12#Text>
9. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 27. – Ст. 382. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-12#Text>
10. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України – 2003. – №

27. – Ст. 208.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/661-15#Text>

Додаткова література:

1. Біла Л.Р., Картузова І.О. Організація державної служби в Україні: Навч.-метод. посібник : НАДУ, 2012. - Т. 1. - 372 с.
2. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. - Х., 1998. - 478 с
3. Військове законодавство України та право: Короткий довідник офіцера. – Київ, 1994. : Підручник. - К., 1994. - 320 с
4. Державне управління в Україні: Навч. посіб. / За заг. ред. проф. В.Б. Авер'янова. - К, 1999.
5. Колодія А.М., Кривенко О.В., Пашинський В.Й. Військове право України: Підручник: НУОУ імені Івана Черняхівського,. - Київ, 2019. – 392 с.
6. Основи законодавства України: Підручник/За заг. редак. Кириленка В.І. – В., 2002.
7. Поніматченко Ю.А.Правове регулювання діяльності Збройних Сил України. Підручник. – В., 2002.

Текст лекції

1. Право військової сфери та його особливості.

Право військової сфери (як навчальна дисципліна) - вивчає умови формування, розвитку та функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань України.

Право військової сфери (як сфера правовідносин) – вивчає правові відносини, що виникають між державою (в особі органів державного управління) і громадянами з приводу:

- військового будівництва (як частини державного будівництва);
- державної діяльності у військовій сфері;
- проходження військової служби громадянами та їх соціального забезпечення.

Право військової сфери використовує правові норми інших галузей права: конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, господарського, кримінального, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального та ін.

Особливості військового права:

1. Наявність нормативних актів, спеціально спрямованих на регулювання відносин в області будівництва Збройних Сил.
2. Більш детально, ніж в інших державних сферах, регламентуються усі сторони життя побуту та діяльності військовослужбовців.

3. Норми військового права характеризуються підвищеною категоричністю вимог, що пред'являються до військовослужбовців.
4. Військовослужбовців несуть підвищену юридичну відповідальність за порушення і невиконання вимог права військової сфери.

Джерелами права військової сфери є: Конституція України, закони України, Постанови Верховної Ради України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України.

2. Предмет, система курсу військової адміністрації.

Система військового права уявляє собою особливим чином організовану сукупність його норм та інститутів, яка характеризується їх єдністю, узгодженістю та несуперечливістю.

Система військового права виступає підсистемою по відношенню до системи права України, яку слід розуміти як створену в результаті діяльності людей, інтегровану принципами права, зумовлену поєднанням приватних і публічних інтересів сукупність правових норм, внутрішня організація якої характеризується їх єдністю, узгодженістю, диференціацією та групуванням у відносно самостійні структурні утворення

Найбільшою структурною одиницею системи права є *галузь права* – сукупність норм права, які характеризується однорідністю та належать до однієї сфери суспільних відносин. В системі права України виокремлюють три групи галузей права:

- 1) Публічні галузі права, які включають якісно однорідні правові норми, що регулюють відносини, в основі яких знаходиться публічний інтерес – інтерес всього суспільства або значної його частини. До правовідносин, заснованих на публічному інтересі, належать конституційно-правові, адміністративно-правові, фінансово-правові, кримінально-правові, кримінально-процесуальні та інші види суспільних відносин.
- 2) Приватні галузі права, в основі виокремлення яких знаходиться приватний інтерес – інтерес окремих учасників суспільних відносин, який не носить загальний для всього суспільства характер. Приватними галузями права вважаються цивільне, господарське, сімейне, трудове, житлове право.
- 3) Комплексні галузі права, в основі яких поєднуються публічний та приватний інтереси. Класичним прикладом комплексної галузі права є інформаційне право, яке містить як правові норми у сфері обігу інформаційних ресурсів, розробки і застосування інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки (публічні

правовідносини), так і у сфері надання послуг і виконання робіт за напрямками інформаційної діяльності (приватні правовідносини).

Структура військового права як комплексної галузі права виступає зовнішнім вираженням системи останнього і включає дві основні підсистеми: публічно-правову та приватноправову.

Публічно-правовими є відносини, пов'язані з функціонуванням Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної спеціальної служби транспорту України; з оборонним плануванням, демократичним цивільним контролем тощо.

Правовідносини, пов'язані з проходженням військової служби як окремого виду державної служби, з соціально-правовим захистом військовослужбовців, є за своєю сутністю приватно-правовими.

Первинним структурним елементом військового права є *військово-правова норма* – санкціоноване у встановленому порядку державою в особі її компетентних органів правило поведінки, яке встановлює права та обов'язки суб'єктів військово-правових відносин та визначає юридичну відповідальність за їх порушення.

Особливістю військово-правових норм є комплексний характер деяких з них: так, з елементами норм військового права в їх структурі можуть поєднуватися елементи норм конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та інших галузей права.

Базовим рівнем поєднання правових норм є *інститут права* – сукупність військово-правових норм, призначених для регулювання окремих якісно однорідних військово-правових відносин.

Система військового права включає до себе правові інститути військової служби, демократичного цивільного контролю, операційного права, правового забезпечення діяльності військ (сил) та ін.

Отже, військове право за змістовно-цільовим критерієм може розглядатися як галузь права, наука та навчальна дисципліна.

Викладені вище особливості характеризують військове право як комплексну галузь права. Військове право як наука уявляє собою сукупність теорій, концепцій, парадигм, понятійного та методологічного апарату, які характеризують закономірності виникнення, існування та розвитку військово-правових відносин у державі та суспільстві. Наука військового права виступає теоретико-методологічним підґрунтям військового права як галузі права і як навчальної дисципліни.

Крім того, наукові напрацювання сприяють вдосконаленню військового законодавства – сукупності правових норм, якими регулюються військово-

правові відносини. Військове право як навчальна дисципліна уявляє собою розгорнутий опис комплексу знань щодо системи військового права.

3. Поняття організаційної діяльності Збройних Сил України.

Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Збройні Сили України провадять свою діяльність на засадах:

- вірності конституційному обов'язку та військовій присязі;
- верховенства права, законності та гуманності, поваги до людини, її конституційних прав і свобод;
- гласності, відкритості для демократичного цивільного контролю;
- поєднання єдиначальності і колегіального розроблення найбільш важливих рішень;
- комплектування шляхом призову громадян на військову службу та прийняття на військову службу за контрактом;
- постійної бойової та мобілізаційної готовності; збереження державної таємниці;
- виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, додержання військової дисципліни;
- забезпечення державного соціально-економічного та соціально-правового захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, а також членів їх сімей;
- заборони створення і діяльності організаційних структур політичних партій.

Акти органів військового управління і військового командування

Управління - процес цілеспрямованої дії управляючої підсистеми чи суб'єкта управління на керовану систему або об'єкт управління з метою забезпечити його ефективне функціонування чи розвиток.

Військове управління - державна виконавчо-розпорядча діяльність, що здійснюється у відповідності з чинним законодавством військовими органами для практичного виконання завдань Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, організації їх повсякденної життєдіяльності та побуту.

Органи військового управління – Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, Генеральний штаб Збройних Сил України, інші штаби, командування, управління, постійні чи тимчасово утворені органи у Збройних Силах України ті інших військових формуваннях, призначені для виконання функцій з управління, в межах їх компетенції, військами (силами), об'єднаннями, з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями, які належать до сфери управління зазначених центральних органів виконавчої влади, а також військові комісаріати, що забезпечують виконання законодавства з питань загального військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.(ст. 1 ЗУ «Про Оборону України»)

Принципи військового управління:

- 1) централізація;
- 2) повна єдиноначальність;
- 3) військова дисципліна.

Акт військового управління - виданий в межах компетенції органу військового управління, в установленій формі документ, спрямований на регулювання відносин в сфері життя, побуту та діяльності і військових формувань.

Акти військового управління діють в специфічній військовій сфері державного управління і поруч із загальними для всіх актів державного управління ознаками мають свої особливості

- в їх змісті (організація військових відносин зі всією їх специфікою);
- в суб'єктах, які уповноважені видавати і зобов'язані виконувати акти військового управління (органи військового управління, військові посадові особи, військовослужбовці);
- в їх обов'язковій беззаперечності для військовослужбовців;
- в підвищеній відповідальності військовослужбовців, в порівнянні з аналогічною відповідальністю осіб, що знаходяться на цивільній державній службі, за невиконання чи порушення акти військового управління (наприклад кримінальна відповідальність за невиконання наказу), що характерно лише для військового законодавства.

Ознаки актів військового управління:

- під законність;
- авторитарність - обов'язковість для всіх на кого вони поширюються, незалежно від того, чи є вони виконавцями приписів акта підлеглими працівниками органу, який видав акт, чи вони не є такими);

- імперативність – обов’язковість для виконання незалежно від згоди виконавців.

Наказ - обов'язкове для виконання усне або письмове повеління начальника підлеглим, що вимагає виконання певного завдання, дотримання тих чи інших правил або порядку, положення, що встановлюється.

Правом видання письмових наказів користуються: командири військових частин і з'єднань, начальники установ і навчальних учбових закладів, начальники гарнізонів і вище.

Статути військові – офіційні нормативно-правові документи, які регламентують поведінку і діяльність військовослужбовців, життя, побут, несення служби у Збройних Силах, підготовку особового складу підрозділів, частин та з'єднань, і визначають основи їх бойових дій. В них концентрується узагальнений бойовий досвід, досвід різних навчань, які проводяться в мирний час, досягнення військово-теоретичної думки.

Статути військові поділяються на бойові та загальновійськові.

Директива – письмовий бойовий або службовий документ, такий як розпорядження, містить керівні вказівки щодо підготовки та ведення бойових дій, постачання, навчання, штатної організації та іншим питанням життя і діяльності військ (сил). В директиві викладають мету заходів, що проводяться, завдання, порядок і терміни їх виконання.

Директиви можуть бути: оперативні, організаційно-мобілізаційні, з бойової і оперативної підготовки, з тилу та інші.

Настанова - систематизований звід правил діяльності окремих органів військового управління чи правил користування бойовою зброєю, військовою технікою і їх застосування (наприклад, настанови по використанню видів зброї та інші).

Інструкція (військ.) – відомчий документ, що регламентує яку-небудь сторону діяльності військ (сил) або містить докладні вказівки з питань використання і застосування засобів боротьби.

Припис - письмове розпорядження, складене по певній формі.

Положення – звід нормативних приписів, який визначає організаційні принципи будівництва, організаційну структуру, місце і роль органів (військ, служб), основні завдання і напрями діяльності, порядок підпорядкування і конкретні обов’язки.

Розпорядженням - форма доведення начальником завдань до підлеглих із часткових питань – наказ, що стосується окремих військовослужбовців (виконавців), а не всієї військової частини (підрозділу) або наказ, що віддає начальник штабу від імені командира.

В розпорядженні міститься формула: «Командир (начальник) наказав».

За юридичними властивостями акти військового управління діляться на:

- нормативно-правові;
- індивідуальні.

Нормативно-правовий – офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення, у визначеній законодавством формі, та встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має не персоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування.

Індивідуальні акти військового управління не містять правил загального характеру і призначені для регулювання конкретних питань, окремих випадків в житті військ.

Класифікація актів військового управління по органах, що видають акти, проводиться згідно з системою органів військового управління.

По право зобов'язаним суб'єктам акти військового управління поділяються на такі групи:

- акти, звернені до військових органів (військових посадових осіб);
- акти, звернені до окремих військовослужбовців чи до категорій особового складу;
- акти звернені до військовозобов'язаних запасу і призовників;
- акти, звернені до невійськових державних органів, громадських організацій і до цивільних осіб.

За характером питань, які регулюють акти військового управління, можуть бути розділені на акти:

- управління бойовими діями військ;
- управління бойовою підготовкою особового складу;
- з організації служби військ;
- з матеріально-технічного забезпечення військ;
- з приводу проходження військової служби.

4. Законодавство з військової сфери та його класифікація.

Законодавство з військової сфери – сукупність законів і інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у галузі будівництва, житті і діяльності Збройних Сил (інших військових формувань держави).

У нормах військового законодавства юридично закріплюються основні напрями політики з питань обороноздатності країни, укріплення встановленого порядку несення військової служби, дисципліни і боєготовності Збройних Сил (інших військових формувань держави).

За функціональним призначенням законодавство України з військової сфери можна умовно поділити на наступні групи:

1 - Законодавство України у військовій сфері Законодавство з основ військового будівництва.

2 - Законодавство з організації і виконання бойових (службово-бойових) завдань (ведення бойових дій).

3 - Законодавство з організації повсякденної діяльності військових формувань.

4. - Законодавство з питань соціального та пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей

Законодавство з основ військового будівництва

1. Конституція України

2. Закони України:

«Про основи національної безпеки»

«Про оборону України»

«Про військовий обов'язок і військову службу»

«Про Кабінет міністрів України»

«Про Раду національної безпеки і оборони України»

«Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію»

«Про альтернативну (невійськову) службу»

«Про Збройні Сили України»

«Про внутрішні війська МВС України»

«Про службу безпеки України»

«Про розвідувальні органи України»

«Про державну прикордонну службу України»

«Про службу зовнішньої розвідки України»

«Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав»

3. Укази Президента України:

«Про стратегію національної безпеки України»

«Про державну програму реформування та розвитку ЗС України на 2006-2011 р.»

«Про воєнну Доктрину України»

Законодавство з організації виконання бойових (службово-бойових) завдань (ведення бойових дій):

1. Закони України:

«Про правовий режим воєнного стану»

«Про правовий режим надзвичайного стану»

2. Бойові статuti:

Сухопутних військ ч. I, II, III, Статут Сил ПО і т.п., Статути збройних сил Укр.

3. Настанови (інструкції) з бойового застосування та експлуатації озброєння і техніки.

Законодавство з організації повсякденної діяльності військових формувань

1. Закони України:

«Про правовий режим майна у Збройних Силах України»

«Про господарську діяльність у Збройних Силах України»

«Про статут внутрішньої служби Збройних Сил України»

«Про дисциплінарний статут Збройних Сил України»

«Про статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України»

«Про стройовий статут Збройних Сил України»

2. Постанови Верховної Ради України

«Про затвердження Положення «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі»

3. Указ Президента України

«Про положення «Про проходження служби відповідними категоріями військовослужбовців»

4. Постанови Кабінету Міністрів України:

«Про грошове забезпечення військовослужбовців»

«Про забезпечення військовослужбовців речовим майном у мирний час»

«Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями»

«Про затвердження Положення „Про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у ЗС»

Законодавство з питань соціального та пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей

1. Закони України:

«Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»

«Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ОВС та деяких інших осіб»

«Про статус ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист»

«Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням ЗС України, та членів їх сімей»

2. Постанови Кабінету міністрів України:

«Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам.... »

«Про затвердження Державної програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, що підлягають звільненню, та осіб звільнених з військової служби, на період до 2011 року»

«Про схвалення основних напрямів реалізації державної політики щодо соціальних гарантій військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом»